

Examinerar vi närvaro eller kunskap – det är frågan?

Henrik Hegender*

Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet

Som undervisande lärare i högre utbildning har jag de senaste åren uppmärksammat en användning av begreppsparet *obligatorisk närvaro*. Begreppsparet används nämligen i kursplane- och studiehandledningsdokument, och uttrycks frekvent av vissa lärare. Betydelsen av uttrycket är att man som lärare vill indikera att studenter förväntas närvara fysiskt vid olika former av utbildningsinsatser. Syftet med denna debattartikel är att diskutera: (1) varför begreppsparet är problematiskt att använda (2) varför det används samt (3) hur det kan ersättas med andra formuleringar för att tydliggöra såväl universitetslärares som studenters rättigheter och skyldigheter.

Inom högre utbildning är de tre undervisningsformerna föreläsningar, seminarier och laborationer vanligast. Från lärares sida uttrycks i regel föreläsningar vara frivilliga erbjudanden medan seminarier och laborationer ofta (inte alltid) ses som obligatoriska, där studenter förväntas närvara.¹

Men, varför är uttrycket *obligatorisk närvaro* problematiskt att använda inom högre utbildning? Ett argument är att studier inom högre utbildning inte alls är förknippade med krav på närvaro som de är inom exempelvis det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan. Inom det obligatoriska skolväsendet har elever skolplikt, vilket kräver närvaro. Likaså finns det krav på närvaro i gymnasieskolan för att upprätthålla studiemedel. Inom högre utbildning har studenter visserligen också rätt till studiemedel, men den är inte kopplad till någon närvaroplikt vid utbildningsinstitutionen. Denna rättighet är endast kopplad till avklarade och examinerade högskolepoäng. Med tanke på ovanstående kan kanske orsaken till användandet av uttrycket *obligatorisk närvaro* spåras till de universitetslärare som har en utbildnings- och yrkesbakgrund som lärare i barn- och ungdomsskolan?

Inom högre utbildning finns alltså en tradition som säger att föreläsningar är frivilliga medan seminarier och laborationer inte är det. Hur kommer detta sig? Rimligtvis hör det ihop med examination. Examination är nämligen det enda styrningsverktyg som universitetslärare kan använda sig av för att påverka studenters fysiska närvaro. Självklart är även examinationen frivillig. Men, om en student vill få godkänt betyg i en kurs krävs att denne genomfört en godkänd examination. Ibland är examinationen förknippad med fysisk närvaro, t.ex. vid salstentamen. Vid exempelvis hemtentamen är det dock inget krav på närvaro. Med andra ord är det examinationen, och i första hand examinationsformen, som avgör om studenter avkrävs närvaro eller inte.

Det viktiga och det enda rimliga är därför att lärare tydliggör, i såväl kursplan som studiehandledning, vad som är examinerande moment i en kurs. Begreppsparet obligatorisk närvaro framstår därmed endast som en beslövande omskrivning, vilket jag menar bör undvikas i så viktiga dokument som kursplaner och studiehandledningar.

1 I något fall har jag hört att kravet på närvaro också förekommer vid undervisningsformen föreläsning, även om det tillhör undantagen.

* Författarkontakt: Henrik.Hegender@lnu.se

Man kan dock tänka sig att lärare använder uttrycket obligatorisk närvaro utan att ha explicita krav på examinerande moment i åtanke. Jag tror att vi hos denna kategori lärare kan finna argument, som både är välgrundade och relevanta ur ett pedagogiskt perspektiv, men som inte alltid har en hållbar juridisk grund. Jag tror nämligen att de allra flesta lärare vill att alla studenter ska se alla våra undervisningstillfällen som viktiga, intressanta och lärorika. Ofta organiserar lärare också undervisningen utifrån inställningen att studenter är villiga att närvara och att de förväntas vara aktiva när man möts i undervisningssammanhang, i stället för att läraren är den mest aktiva. Men, om studenter inte har denna vilja eller förmåga, och är frånvarande, så faller en sådan undervisningsorganisering platt till marken. Enda lösningen att säkert få studenter aktiva i undervisningssammanhang är därmed att lägga in examinerande moment, eller kräva obligatorisk närvaro (sic!). Problemet med examinerande moment är att de delvis förhindrar en god, öppen och tillåtande lärmiljö: undervisning och examination bör hållas åtskilda för att en bra lärsituation ska kunna infrias för *alla* studenter.² Här uppstår alltså ett Moment 22! När vi organiserar och erbjuder undervisningstillfällen för studenter inom högre utbildning innebär det med andra ord att studenter *kan* vara frånvarande. Det här är ett faktum som vi universitetslärare måste leva med. Den viktiga uppgift vi istället har är att på ett tydligt sätt organisera och kommunicera lärtillfällen som studenter upplever vara nyttiga och relevanta för deras lärande, som hjälper dem att förstå kursens innehåll och klara kursens mål mot examination så att de finner det nödvändigt och viktigt att vara närvarande.³

Som avslutning återknyter jag till artikelns titel i hopp om att ytterligare väcka läsekretsens debattlust. Säg att ett examinerande moment i en kurs kräver att studenter ska vara närvarande och aktivt deltagande i ett seminarium/laboration – kan dessa krav vara bedömningsunderlag för examination eller krävs något mer? Det vore också intressant att få svar på hur lärare som kräver obligatorisk närvaro vid föreläsningar hanterar det?

---

2 Det betyder dock inte att ett examinationstillfälle inte kan vara ett bra lärtillfälle, men det är en annan fråga som inte kommer att behandlas här!

3 Jag skriver lärtillfällen eftersom allt absolut inte behöver vara undervisning, där läraren är närvarande.